

Een ontwortelde Kluun

door Kees Kok

Kluun, u weet wel, van de bestseller *Komt een vrouw bij de dokter*, kreeg het verzoek het essay te schrijven voor de Maand van de Spiritualiteit, die dit jaar voor de derde keer in november wordt georganiseerd door de KRO, uitgeverij Ten Have en het dagblad *Trouw*. Thema dit jaar: 'Wortel schieten'. De eerste keer was de eer aan Anselm Grün, een eerbiedwaardige Duitse monnik wiens vrome boeken (en daarvan weer gemaakte cadeauboekjes) enorme omzetten halen, ook in Nederland. Vorig jaar werd Huub Oosterhuis gevraagd. Hij schreef *Jij die mij ik maakt*, over de spiritualiteit van de bijbel. En nu dus Kluun.

Thema van de Maand van de Spiritualiteit is dit jaar 'Wortel schieten'. Volgens de 'themaverklaring' op de website zal het gaan over de verworteling van de mens in de traditionele religiositeit, dat wil zeggen de joodse en christelijke (bijbelse) traditie, en in de nieuwe spiritualiteit, waarbij de vraag aan de orde komt in hoeverre de nieuwe spiritualiteit met beide voeten op de grond staat; of zij clichématig 'zweverig' of juist ook 'aards' is, zodat men er wortel in kan schieten. Het thema raakt volgens de verklaring ook aan maatschappelijke thematieken, zoals de ontworteling die aan het multiculturele drama ten grondslag ligt. Genoeg om het over te hebben dus.

Maar er zit kennelijk een grote kloof tussen deze ideële doelstellingen van de Maand en de commerciële aanpak ervan. Neem alleen de (onder)titels al van de spirituele boeken-Top 10 die in *Boekenmagazine* door uitgeverij Ten Have worden aangeprezen. Die hebben weinig van doen met een traditionele, vernieuwde of nieuwe manier van 'verworteling', behalve dan in 'jezelf': *Geborgen in jezelf*, *De kracht van zelfwaardering*. Of ze gaan over het hier en nu, een *nu* dat verleden (traditie) en toekomst (visioen, utopie, hoop) geheel absorbeert: *Het begin van het nu*, *Dier en nu* (Eckhart Tolle: 'Leer van je huisdier om in het *nu* te zijn') en *Waar je gaat, daar ben je*. Geen van de tien aangeprezen boeken heeft ook maar iets te maken met 'de traditionele religiositeit' die de initiatiefnemers toch op een of andere manier vertegenwoordigen, behalve in de verte wellicht het boek *Jezus* van Deepak Chopra.

Waarom Kluun?

En waarom hebben de Katholieke Radio Omroep, het protestantse Trouw en Ten Have als uitgever van veel serieus theologisch werk Kluun gevraagd om het essay te schrijven? Omdat hij in interviews wel eens gemeld heeft een spiritueel boek te hebben gelezen? Wat maakt hem tot 'deskundige'? Was er voor deze klus echt geen serieuze theoloog of gerenommeerde essayist te vinden? Dat er een schrijver wordt gevraagd die zich niet onmiddellijk identificeert met de traditionele religiositeit, hoeft geen probleem te zijn. Maar dat het thema van de Maand in het essay helemaal niet aan de orde komt, is toch merkwaardig. Er wordt geen wortel in geschoten en van diepgang is geen sprake.

Eigenlijk is heel het opstel van Kluun een soort enquête. Hij stelt aan journalisten, schrijvers, natuurwetenschappers en filosofen vragen over het bestaan van God en over een leven na de dood. De antwoorden zijn kort en meestal ontkennend of agnostisch (dat kún je niet weten), soms bevestigend, maar zelden voluit. De uitkomsten zijn gelardeerd met omkaderde citaten van wijze en minder wijze denkers, voor vijftien procent mannen. Eén citaat komt uit de koran en gaat over *zannah*, dat is 'zinloos speculeren over bovennatuurlijke zaken'. Dat lijkt ook de voornaamste conclusie van Kluuns verhaal.

Kluun heeft zich duidelijk nooit verdiept in zijn eigen katholieke wortels en hij begeeft zich wijselijk niet op het gladde ijs van de theologie. Hij kluunt een beetje rond door het spirituele landschap. Hij heeft niet de moeite genomen om de vorige essays door te bladeren en daartoe hebben de opdrachtgevers hem kennelijk ook niet aangespoord. Het lijkt er op dat zij Kluun hebben uitgekozen op zijn verkoopcijfers. Kluun is stevig geworteld in de markt, en daar wil het spirituele drietal graag van mee profiteren.

Religieuze loopbaan

Het essay heet *God is gek*. Waarom? Geen idee. De eindconclusie luidt zo ongeveer dat God in brede kringen echt over is. Over en uit, dood wellicht, maar daar hoeft hij niet gek voor te zijn. Kluun bedoelt niet dat God een beetje raar is, 'te gek' eigenlijk. Hij laat vooral zien dat anderen het gek vinden als je nog (steeds) iets met God hebt. Jij? God? Die is gek! Kluun haalt zijn godskennis, zijn 'theologie' in eerste en laatste instantie uit de grote Van Dale: 'God is een bovenmenselijk, machtig, aanbidlijk wezen.' Daar moet hij niets van hebben. Ook niet van een ander gangbaar godsbeeld: God als Vader. Daarover zegt hij: 'Laat me niet lachen. Welke vader komt er niet eens op zondag het vlees snijden.' Nu zou je daartegenover een hele beschouwing kunnen zetten over God de Vader die elke zondag tijdens de mis via de transsubstantiatie van brood en wijn in zijn eigen vlees en bloed, namelijk dat van zijn Zoon, op alle altaartafels van de wereld aanwezig is, maar dat is een veel te ingewikkelde, bovendien slechte theologie en een nog slechtere grap. Kluun heeft het allemaal nog wel meegemaakt. Halverwege de jaren zeventig was hij misdienaar in Tilburg, de 'aangever van meneer pastoor' bij een leeggelopen ritueel, in een lege kerk met duizend zitplaatsen en gemiddeld zeven bezoekers. 'Mijn carrière als misdienaar heeft nooit een grote vlucht genomen. Toen het beloofde misdienaarsreisje een loze verkoopbelofte bleek, nam ik op mijn tiende ontslag.' De beschrijving van Kluuns 'religieuze loopbaan' illustreert hoe het er in de jaren zeventig voorstond met de werfkracht en uitstraling van de rooms-katholieke kerk. Het waren de jaren van de bisschoppen Simonis en Gijsen en verwante zielen, een koude winter na de lente van Johannes XXIII begin jaren zestig. Rond 1980 hield Kluun ook op met bidden. Tot in 1999 de nood het hem opnieuw leerde. Zijn vrouw Judith werd doodziek, borstkanker. Alle praktische zaken – bedrijf, hypotheek, begrafenis – werden goed geregeld, euthanasie voorbereid. 'Maar hoe we allebei dachten en voelden over de dood, en waarin we geloofden, bleef onbesproken.' Dat gebeurt pas tijdens de laatste elf dagen van haar leven. 'Het werden onze wittedoodsweken. Het aanstaande afscheid, de intense liefde, (...) het leek haast of ze verlicht was.' Alles draaide om die liefde als om een groot licht. Kluun heeft dat korte tijd later allemaal opgeschreven in *Komt een vrouw bij de dokter*.

Na de dood van Judith graaft Kluun zich in in een hele berg spirituele literatuur, op zoek naar de zin van het leven en van de dood die er een eind aan maakt. 'Zweefmolenliteratuur', zoals hij het noemt, van Paulo Coelho, Sogyal Rinpoche, Richard Bach, Eckhart Tolle en Neale Donald Walsch. 'De boodschappen in die boeken kwamen in grote lijnen op hetzelfde neer: doe wat je hart je ingeeft en je zult merken dat de wereld om je heen je gaat helpen, zolang datgene wat je doet, niet alleen voor je eigen ego is, maar ook nut heeft voor anderen.' Het werkt. Kluun neemt een sabbatical bij zijn reclamebedrijf en vertrekt met zijn driejarige dochter Eva naar Australië, later vergezeld van Nathalie, met wie hij al een verhouding had tijdens de ziekte van zijn vrouw.

Geen God

In de eerste jaren na de dood van Judith was Kluun, net als de meesten van hun vrienden en familieleden, er heilig van overtuigd dat ze voortleefde. 'Over

God werd niet gepraat, maar geloven in leven na de dood was in.' Dit geheel in tegenstelling tot wat hij noemt het '*gesundes Media Empfinden*', de heersende mening van de talkshowhosts als Pauw en Witteman, Matthijs van Nieuwkerk en columnisten als Max Pam en Theodor Holman.

'De redacties van bladen en praatprogramma's hebben altijd wel een paar Bekende Christenen in hun kaartenbakje die ze kunnen bellen, als het weer eens hommeles is in de kerk. Antoine Bodar, Arie Boomsma, Andries Knevel, Thijs van den Brink. (...) Waar zou die behoefte vandaan komen om alle christenen te presenteren als objecten in de Freakshow der Onnadenkendheid?' vraagt Kluun zich bloemrijk af. Maar hij blijft het antwoord schuldig en verlegt zijn betoog naar een andere óngelovige, de militante atheïst Richard Dawkins, wiens boek *God als misvatting* door Paul Witteman 'overtuigend' en door Max Pam 'onvolprezen' werd genoemd. Kluun brengt nu een hele batterij binnen- en buitenlandse natuurwetenschappers in stelling om de onhoudbaarheid aan te tonen van Dawkins stelling dat 'er zeer *waarschijnlijk* geen God is'.

Vervolgens keert hij zich tot de wereld van Sofie. Hij houdt een grappig bedoelde telefonische enquête onder Immanuel Kant, Baruch Spinoza, Ludwig Wittgenstein en Albert Einstein: 'Bestaat God?' en 'Is er leven na de dood?' De ondervraagden (wellicht geraadpleegd via Wikipedia of een levende filosoof) blijken het ook niet precies te weten. Maar ze zijn het er wel over eens dat een 'persoonlijke' God, zoals die in de bijbel figureert, niet bestaat. Wel het 'idee van God', een bovenpersoonlijke, pantheïstische God, die heel het universum doordringt. Of zoiets. De afkeer bij al deze grote dode denkers van het kerkelijk geloof met zijn dogma's en kleingeestige moraal is intussen gemeengoed geworden onder intellectuelen. Dat geldt ook voor de sociale omgeving van Kluun: 'Deze mensen voelen zich niet thuis in de verstikkende starheid van het kerkelijke geloof. (...) De kerk wist wie God was, vertelde wat wij wel en vooral niet van hem mochten doen. (...) Kerk, bijbel en God zijn in mijn sociale omgeving volledig passé.'

Dan komt Kluun weer terug op de nieuwe spiritualiteit. Op het grote succes van *Happinez*, Pim van Lommels *Eindeloos bewustzijn* over bijna-doodervaringen, en de eerder genoemde Top10-auteurs. 'De nieuwe spiritualiteit is big business.' Er wordt in de media vaak smalend over gepraat. Kluun begrijpt het wel. 'Het (...) veroorzaakt bij mij soms onpasselijkheid (...): de pedante arrogantie waarmee goeroes als Eckart Tolle, Deepak Chopra en Neale Donald Walsch hun Diepe Weten optekenen. (...) Het doet niet onder voor de wijze waarop dominee en pastoor in hun beste dagen hun schapen in een volle kerk toespraken en misstanden onder hun gekke petje hielden.' Maar dat verklaart nog niet het *gesundes Media Empfinden*. 'Vanwaar de behoefte om aan de ene kant van christenen een eendimensionaal en karikaturaal beeld te schetsen (...) en aan de andere kant alles wat neigt naar spiritualiteit af te doen als "lariekoek", "prietpraat" en "onzin"?'

De God van de bijbel

Aan het eind van zijn essay gaat Kluun met zichzelf in vraaggesprek. '*Bestaat God?* En zijn antwoord luidt: 'Nee, niet de God van de bijbel, een "bovenmenselijk, machtig en aanbiddelijk wezen".' Het is duidelijk dat Kluun hier de God van de bijbel verwart met die van de dikke Van Dale. Daar kan hij niets aan doen, dat doet de kerk namelijk ook. De kerk van Kluuns jeugd, die nog steeds het hoogste woord voert, heeft God allang losgemaakt van het grote verhaal over de mens dat in de bijbel verteld wordt, en opgesloten in een onverstaanbare taal en dogmatiek. Daar zijn de mensen van vervreemd. Zo sterk, dat ze er soms onpasselijk van worden. En het is een heidens karwei om die God van de bijbel weer terug te plaatsen in het verhaal waaraan hij zijn antecedenten, zijn naam ontleent, en waarmee hij zich als 'mensengod'

onderscheidt van al die bovenmenselijke, almachtige en aanbiddelijke goden van de Olympus, van de Mammons en de Baäls.

Op de laatste bladzijden komt Kluun trouwens toch wel een aardig eind in de richting van die bijbelse spiritualiteit, al trekt hij die meteen in de grootst mogelijke religieuze breedte: 'In elke religie staan varianten op wat in het christendom geldt als de zeven hoofdzonden en de Tien Geboden. (...) Uiteindelijk ben je een dief van je eigen geluk als je die richtlijnen volledig negeert.' En dan komt zelfs de mogelijkheid van het geloof in een 'God' nog aan bod: 'We weten allemaal dat we het gelukkigst zijn op momenten dat we liefde geven en ontvangen. (...) Ik geloof dat er een vorm van onvoorwaardelijke liefde bestaat. Misschien is die onvoorwaardelijke liefde wel datgene wat religies God noemen.' 'Maar,' zo luidt de volgende vraag die Kluun aan zichzelf stelt, 'misschien is dat ook wel totale onzin.' Eigenlijk denkt hij dat het ook niet uitmaakt of je dat 'God' noemt. 'Als mensen doorkrijgen dat je met liefde en begrip een leuker leven hebt dan met cynisme en vooroordelen, dan zijn we al een heel stuk verder.' Daar zullen velen het mee eens zijn.

Maar dat is nog maar het begin. Dan kan het niet meer gaan over 'bovennatuurlijke' zaken, waar toch het grootste deel van de spiritualiteitsmarkt zich op richt, maar over natuurlijke zaken: over deze wereld, deze aarde en wat er op groeit en bloeit; en over de eerlijke verdeling van dat alles. Dan kom je uit bij ouderwets bijbelse begrippen als gerechtigheid en solidariteit. Dan gaat het over de omgang met de vreemdeling in ons midden. Dan gaat het om meer dan 'een leuker leven' voor jezelf. En dan kom je pas in de buurt van wat in de bijbel 'God' genoemd wordt. Een God die gek is. Op mensen.

Kluun, **God is Gek**, Ten Have, Kampen 2009

uit: Roodkoper, 13^e jaargang, nummer 4, november 2009